

Huis te Leur

dezelve in 't campken digte bij het nieuwe gebouw" die 6 Rijnlandse voeten (zo'n 5 meter) diep werd aangelegd.

Toentertijd bevonden zich (voorbij de vijver en ten zuidwesten van het huis) reeds percelen die als "opgaand bosch" werden betiteld, maar het grootste deel lag meer ten oosten: een lang rechthoekig perceel "akkerbosch", waardoor een kaarsrechte, brede laan (allée) liep. Voorbij de vijver, in het noordoosten, lag nog een klein vierkant "gebouw" midden in een "plantsoen", mogelijk een tuinkoepel of wellicht een duiventoren – het Huis te Leur had immers het recht van duivenslag. Rond 1913 werd, ter vervanging van een oudere til, op een weiland in het Leurse bos een nieuwe, houten duiventil gebouwd. Het landgoed bestond verder overwegend uit percelen bouwland en "elzenbosch", met daartussen diverse lanen (allées).

Het Huis te Leur, zo mag uit deze beknopte beschrijving blijken, is een statig, charmant en gerieflijk huis in een landelijke en arcadische omgeving – een ensemble dat allesbehalve teleur stelt!

Wapen Van Balveren in de timpaan van Kasteel Hoekelum (Bennekom)

Literatuur: A.G. Schulte, *Het Land van Maas en Waal* (1986), met name pp. 462-475.

© Stichting Landgoedvrienden, 2011
Redactie: Olivier Mertens

Huis te Leur

EXCURSIE STICHTING LANDGOEDVRIENDEN
27 NOVEMBER 2011

Inleiding

Ten noorden van het dorp Leur (gemeente Wijchen, Gelderland) ligt het statige Huis te Leur, fraai omgeven door uitgestrekte tuinen en bossen. Het huis werd in 1778 gebouwd in opdracht van Christiaan Hendrik Willem Ernst baron van Balveren, telg van een oud-adellijk Gelders geslacht. In 1920 kwam de buitenplaats door vererving in handen van de familie Van Verschuer. Het huis en de omringende landerijen zijn eigendom van Landgoed Huis te Leur B.V.

Het dorp Leur, gelegen in het Kwartier van Nijmegen, is ontstaan in de late middeleeuwen op een zandrug van de Maas; niettemin vermeldt het *aardrijkskundig woordenboek* van J. van Wijk uit 1823 dat Leur nog “romeinsche oudheden” kende. Wellicht baseerde hij zich op de Gelderse historicus W.A. baron van Spaen la Lecq, die in 1805 schreef: “In den omtrek van Leur moet zeker een Romeinsche standplaats geweest zijn, wegens de menigte overblijfsels der oudheid en penningen aldaar gevonden worden.” Nabij de kerk, waarvan de oudste delen dateren uit de tweede helft van de 13^e eeuw, lag een vliedberg (een terp) die als toevluchtsoord diende wanneer de Maas buiten haar oevers trad. Hier ontwikkelde zich gestaag een dorpskern. Ten noorden van de dorpskern, op het adres Van Balverenlaan 8, valt achter het oude geboomte het Huis te Leur te ontwaren, een statig rechthoekig huis in Lodewijk XVI-stijl met een opmerkelijk hoog dak.

Bewoningsgeschiedenis

Gerard (Gerrit) Willem baron van Balveren (1713-1752), luitenant-kolonel in Staatse dienst en ambtsjonker van de Overbetuwe, kocht in 1748 de vrijheerlijkheid Leur van Thomas Cornelis van der Marck. Diens zoon Christiaan Hendrik Willem Ernst baron van Balveren (1748-1789), kapitein in Staatse dienst, lid en grootzegelbewaarder van de Ridderschap van het Kwartier Nijmegen en heemraad van het Ambt tussen Maas en Waal, woonde later in (het toen nog Gelderse) Venlo, als eerste president en raad van het Hof van Justitie en stadhouder van de Staatse lenen in het Overkwartier Gelre. Niettemin was Christiaan kennelijk dusdanig gecharmeerd van Leur dat hij in 1778 opdracht gaf tot het bouwen van een huis. Op 24 mei

huis en een 18^e-eeuws koetshuis met stalling, onder een pannen en rietgedekt afgewolfd zadeldak. In het bestek uit 1778 was ook de “aanbouw voor stalling en koetshuis” opgenomen, dat plaats bood aan zes paarden en een aantal rijtuigen.

Kadastrale kaart (detail) van het Huis te Leur, circa 1820-1830.

Direct rond het hoofdhuus liggen weilanden, met daarnaast (zowel ten westen als ten oosten) percelen aangeduid als “terrein tot vermaak”. Het meest in het oog springend is vooral de grote vijver, midden in zo’n terrein tot vermaak ten noordoosten van het huis, met name de fraaie, classicistische – een soort lobvormige rechthoek – vorm ervan. Deze vijver werd eveneens in 1778 aangelegd: in de akte van aanbesteding is sprake van “het graven van een vischvijver soo als

20^e-eeuwse contereitsels – vanzelfsprekend van met name leden van de families Van Balveren en Van Verschuer.

Park en tuinen

Het Huis te Leur is gelukkig niet het lot beschoren, zoals vele andere huizen, dat de 20^e eeuw deze buitenplaats in een wurggreep van snelwegen, hoogbouw en industrieterreinen is gaan houden. Het huis wordt omringd door een gebied met elkaar afwisselende bos-, weide- en akkerpercelen en waterpartijen, vaak nog een reminiscentie van de 18^e-eeuwse tuinaanleg.

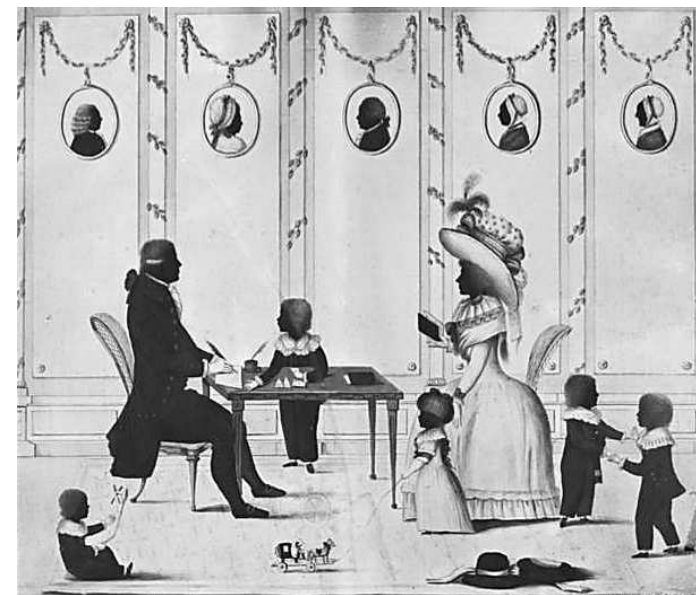
Bij aankomst leidt een oprijlaan vanaf de Van Balverenlaan langs het huis; aan weerszijden van deze laan staan hardstenen hekposten met cannelures; twee zittende leeuwen op de dekplaten houden, in een cartouche, de wapens van – welhaast uiteraard – de geslachten Van Verschuer en Van Balveren. Deze oude hekpalen zijn eerst in 1928 bij dit huis geplaatst, ter vervanging van twee bakstenen hekposten met dekplaten en hek, toen Bernard van Verschuer het Huis te Leur in handen had gekregen.

De reeds aangehaalde beschrijving van het Huis te Leur uit 1791 sprak van “Allées, Starrenbosch en verder Plantagie” bij het huis, hetgeen duidelijk blijkt geeft van de toenmalige park- en tuinaanleg. Evenals bij het reeds eerder bezochte huis Remmerstein was hier dus sprake van een zogenaamd sterrenbos, waarbij lanen (allées) vanuit één punt straalsgewijs uitwaaierden. Dergelijke bossen leenden zich met name voor de grofwildjacht, omdat vanuit het middelpunt overstekend wild snel kon worden waargenomen.

Eén van de oudste kadastrale kaarten (zie onder), opgemeten in de jaren 1820, geeft – hoewel de kaart niet uitermate gedetailleerd is – een aardige impressie van de (deels nog aanwezige) aanleg van tuin en park van Huis te Leur, mede dankzij de “aanmerkingen” bij de desbetreffende kadastrale nummers.

Centraal lag het huis, waarachter zich een groot rechthoekig perceel uitstreckte, omschreven als moestuin. Deze ommuurde moestuin heeft in de zichttas twee hekpalen. Daarachter bevindt zich het “bouwhuis”, met boomgaard en kleinere moestuin. Dit bijgebouw, met daarachter een vijver, bestaat uit een (vermoedelijk 17^e-eeuws) gepleisterd voor-

1778 werden het bestek getekend voor “het nieuw te bouwen Huis tot Leur”.

Een uniek silhouetportret van het gezin van Christiaan Willem Hendrik Ernst van Balveren (1748-1789), zittend aan de tafel, en Wilhelmina Johanna Lebuina van Fridagh (1760-1817) en hun kinderen, door Johan Georg Heldebeutel, 1789. Op de voorgrond zoon Frederik (zittend op de grond, spelend met een molentje), aan tafel zoon Gerrit (met speelkaart in de hand), dochter Carolina (naast haar moeder, met een miniatuur rijtuig aan een trekkoord), Johan en Walraven (samen dansend) en op de achtergrond, in ovale silhouetportretten aan guirlandes, leden van de familie Van Fridagh.

Christiaan van Balveren (wiens oudere broer Gerard Willem, heer van Weurt en Hoekelum, door zijn huwelijk met Albertina Carolina des H. R. Rijksgravin van Bylandt, het landgoed Mariënwaerd in handen kreeg), trad in 1780 in het huwelijk met Wilhelmina Johanna Lebuina barones van Fridagh (1759-1817), geboren op ‘de Ruitenborch’ te Ankum bij Dalftsien.

Huis te Leur

Het echtpaar Van Balveren-van Fridagh verbleef met regelmaat op het buitenplaats te Leur. Erg lang heeft Christiaan echter niet van het huis kunnen genieten: hij overleed reeds in 1789, elf jaar na de bouw van het Huis te Leur, in zijn woonplaats Venlo.

In het huurcontract dat in 1791 door Gerard Willem van Balveren, voogd over de minderjarige kinderen van zijn broer Christiaan, met de jonge douairière werd getekend wordt het Huis te Leur beschreven als een “Heere behuisinge met bouwhuis, Duijveslag, Vischvijvers, Allées, Starrenbosch en verder Plantagie”.

Wapen van het geslacht Van Balveren: in zilver twee dwarsbalken, gaande over drie kolven, alles van sabel, met twee uitkomende van elkaar afgewende kolven als helmteken.

Wilhelmina van Fridagh hertrouwde in 1791 met Karel Onuphrius Roeland baron van Pabst (1750-1832), waarna het gezin naar Zwolle zal zijn verhuisd. In 1808-1809 werd het Huis te Leur, met inbegrip van de jacht- en visrechten, verhuurd aan Jhr. Jan Anthony Boreel de Mauregnault en Jacoba Catharina Henrietta Craan, die er echter niet lang gewoond hebben: in 1817 overleed Wilhelmina van Fridagh, kennelijk teruggekeerd naar het Land van Maas en Waal, op het Huis te Leur.

Huis te Leur

Bij het vernieuwen van de kapverdieping in 1929 werd de zolderverdieping van kamers voorzien, waartoe de kap aan de achterzijde en opzij extra dakkapellen kreeg.

Qua indeling is het huis overzichtelijk; het is immers niet zo'n 'organisch gegroeid' huis dat eeuw na eeuw verbouwd werd en als gevolg daarvan te pas en te onpas niveaueverschillen, schuine muren of doodlopende gangen kent, maar gebouwd in een periode waarin symmetrie hoogtij vierde. Aan de voorzijde, naast de gang, bevinden zich twee kleinere voorkamers; aan de achterzijde bevindt zich links de keuken en rechts een kelder met opkamer.

Een trappartij (met pantry) leidt vervolgens naar de bel-etage, die in grote lijnen deze indeling herhaalt: aan de voorzijde van het huis bevindt zich het 'groot salet' (de zaal) met herenkamer, daarachter de slaapkamers. De fraaie eiken trap en de oude marmeren schouwen geven het interieur van Huis te Leur een extra charmant cachet en met deze, relatief bescheiden, omvang is het een uiterst bewoonbaar huis.

Het particulier bewoonde Huis te Leur herbergt tot op heden een zeer uitgebreide collectie familieportretten, variërend van miniaturen en silhouetportretten tot werken op paneel of doek en van 16^e- tot vroeg

Huis te Leur

omlijst door dubbele pilasters, waarvoor twee paar Ionische zuilen staan die de kroonlijst erboven – met balkonhek – torsen. In de middenrisaliet bevindt zich op bel-etage niveau een balkondeur met half rond bovenlicht. Pleisterwerk, in een soort welvende curve aangebracht op de muur, zorgt optisch voor een sierlijke overgang van de vrij smalle omlijsting van de balkondeuren naar de brede, ietwat stoere deurpartij op de begane grond.

Huis te Leur, 1937.

Op een medio 19^e-eeuwse verbouwingsplan van Bernard Ferdinand Peinart, timmerman te Batenburg, dat voorzag in de aanbouw van twee kleine zijvleugels en een koetshuis annex (dat nimmer is doorgevoerd), kwamen deze deuroplijsting, het balkon en het fronton nog niet voor. Waarschijnlijk betreft het dan ook toevoegingen uit de tweede helft van de 19^e eeuw, waarschijnlijk ten tijde van Willem Frederik Hendrik van Balveren, die in 1865 heer van Leur werd.

De zijgevels van het huis zijn overwegend blinde muren. In de loop der tijd werden er tegen het huis enkele aanbouwen verwezenlijkt: een lage aanbouw tegen de achtergevel als extra ingang en aan de linkerzijgevel verrees nogmaals een lagere (weer verwijderde) aanbouw, dit ten behoeve van de secretarie van de gemeente Bergharen die in de eerste helft van de 19^e eeuw – toen Coenraad van Balveren burgemeester en secretaris was – in de kamer linksvoor zijn onderkomen had gevonden.

Huis te Leur

Na haar overlijden werd haar tweede zoon, Coenraad Johan Willem Adriaan baron van Balveren (1783-1847) heer van Leur en eigenaar van het huis. Coenraad, die evenals zijn broer Walraven in 1814 werd benoemd in de Ridderschap van Gelderland, was van 1817 tot zijn dood burgemeester en secretaris van Bergharen, heemraad van het polderdistrict van Maas en Waal en lid van de Provinciale Staten van Gelderland. Hij zou het Huis te Leur tot zijn overlijden met zijn twee ongehuwde zusters Carolina en Adriana (die in 1826 reeds overleed) bewonen.

Na het ongehuwde overlijden van Coenraad werd hij opgevolgd door zijn broer Walraven Elias Johan baron van Balveren (1784-1865), heer van Echteld, die zijn lange carrière als officier beëindigde in de rang van generaal-majoor en inspecteur der cavalerie.

Walraven Elias Johan baron van Balveren (1784-1865), links een aan Ezechiël Davidson toegeschreven portret (detail) (coll. Stichting Het Gelders Landschap, Kasteel Zypendaal, Arnhem), rechts door Hermanus Jacobus Slothouwer, 1847 (particuliere collectie).

De hoeveelheid ordetekens die deze ijzervreter, onder meer als adjudant van koning Willem I en commandant van een regiment huzaren, zowel onder het bewind der Bonapartes als onder de Oranjes had verworven, mag indrukwekkend genoemd worden: Ridder in de Koninklijke Orde van de Unie van Holland, in de

Huis te Leur

Keizerlijke Orde van de Reunie en van het *Légion d'Honneur*, in de Orde van de Nederlandsche Leeuw en last but not least in de Militaire Willemsorde (3e klasse).

Walraven van Balveren, als officier in ruste lid van de Provinciale Staten van Gelderland, bleef echter met zijn echtgenote Anna Henriette Elisabeth *née* barones van Wassenaer van Catwijck (1788-1854), te Arnhem en op het Huis Echteld wonen; dit huis, met daaraan verbonden heerlijke rechten, kwam via Anna aan het geslacht Van Balveren – de heerlijkheid Echteld is zelfs sinds de 13e eeuw, tot op de dag van vandaag, louter door vererving van hand tot hand gegaan.

Wapen van het geslacht Van Verschuier, sinds 1920 heren van Leur.

Het Huis te Leur bleef wel permanent bewoond door Walravens zuster, Carolina Albertina barones van Balveren, die er in 1856 ongetrouwd overleed. In de jaren nadien bleef het Huis te Leur onbewoond. De jongste zoon van Walraven, die hem in 1865 als heer van Leur en Echteld opvolgde, was Willem Frederik Hendrik baron van Balveren (1826-1902), kapitein der genie, toen reeds weduwnaar van Susanna Cornelia gravin van Bylandt (1827-1858), met wie hij in 1850 op huize Mariënwaerdt (Beesd) in het huwelijk was getreden.

Huis te Leur

Willem van Balveren zou gedurende 37 jaar de scepter over Huis te Leur zwaaien; doorgaans vertoefde hij echter op het in 1845 door zijn oom gebouwde 'Klein Huis', een neoclassicistische villa bij Leur.

Willem werd op zijn beurt opgevolgd door zijn zoon Mr Walraven Elias Johan baron van Balveren (1857-1920), heer van Leur, Echteld, Ooi en Persingen, Ridder van de Ridderlijke Duitse Orde Balije van Utrecht. Met zijn kinderloze overlijden stierf het aloude geslacht Van Balveren uit.

Het Huis te Leur kwam vervolgens door vererving in handen van Mr Bernard Frederik baron van Verschuier (1883-1971), zoon van Walravens zuster Otteline Marie barones van Balveren, gehuwd met Barthold Philip van Verschuier.

Bernard van Verschuier woonde van 1929 tot 1968 op Huis te Leur. In de jaren na '68 werd het huis onregelmatig bewoond, maar in 1978 verscheen met zijn neef Barthold Pieter van Verschuier, een nieuwe permanente bewoner ten tonele. Met de komst van de familie Van Verschuier brak voor het Huis te Leur weer een periode van levendigheid en revitalisatie aan. In 1929 werd de kap vernieuwd en in 1978 werd het binnenhuis, onder architectuur, enigszins herzien.

Beschrijving van het huis

Zoals gesteld werd het huis in 1778 gebouwd. Dankzij de in mei van dat jaar gesloten 'aanneemovereenkomst' is zelfs bekend dat de timmerman en aannemer J. Burgers en meester metselaar A. Dibbits bij de bouw betrokken waren.

Het huis, met een vierkant grondplan van 14,5 bij 15,5 meter, bestaat uit twee bouwlagen en een zolder: een lage parterre verdieping en een hoge bel-etage onder een hoog opgaand schilddak met vier schoorstenen. Het meest in het oog springend is, welhaast uiteraard, de façade van het huis: een klassieke, symmetrische Louis XVI gevel van vijf traveeën breed met schuiframen (met later toegevoegde blinden) en pilastervormige hoekverzwaringen.

De sierlijke midden- en pronkrisaliet verlenen het huis de meeste grandeur, niet in het minst door het wapen van het geslacht Van Balveren, met twee roodgetongde bruine leeuwen als schildhouders, en het houten fronton dat de risaliet over de gehele breedte bekroont. Aardig is ook de entree: de dubbele deurpartij met bovenlicht wordt